

talosan szentesített szójegyzéknek egy bővebb és annyira, a mennyire teljes kiadását fogjuk kapni. Csakhogy ilyet nem lehet mondva csinálni és ezért kívánatos volna, ha minden tanító az iskolai munka közben fölfedezett hiányokat közölné a «*Magyar Pædagogia*»-ban.* Akkor azután lassanként majd kialakul egy tûrhető magyar helyesírás.

PRUZSINSZKY JÁNOS.

A BÉCSI TANÁRGYÜLÉS ÉS TANSZERKIÁLLÍTÁS.

(Széljegyzetek.)

I.

A mikor már másodízben felutaztam a *deutsch-österreichischer Mittelschultag*-ra, a robogó vonat ezt látszott dudolni: *Du bist so nah, und doch so fern*, mert valóban nem egy tekintetben jobban vagyunk tájékozva Franciaország és Skandinávia közoktatásügyi viszonyairól, mint a szomszédos Ausztriának iskolaügyéről. Nekem legalább úgy tetszik, hogy ők éberebb figyelemmel kísérik a mi fejlődésünket, mint mi az övéket, s hogy csak egyet említek, a bécsi *Zeitschrift für das Realschulwesen* mellett, mely a világért sem szalasztana el egy magyar rendeletet, ott van a *Zeitschrift für die österr. Gymnasien*, a melynek magyar lapszemléjében dr. Vrba barátunk számol be lelkiismeretesen a mi törekvéseinkről és a *Magyar Pædagogia* füzeteinek tartalmáról.

Az osztrák tanárgyüléseket (*Mittelschultag*) 1889-ben léptették életbe, s eleinte évenként, majd két-, most pedig háromévenként tartják meg állandóan fokozódó részvétel mellett,** a mi szinte azt látszik bizonyítani, hogy a hosszabb szünetek fokozták az érdeklődést és a munkakedvet. Jóllehet önként kínálkozik, nem akarom az összehasonlítást a mi tanárgyüléseinkkel folytatni, de nem hallgathatok el egyet, a miért szomszédainkat megirigyelhetnök; értem azt a komoly,

* Még egy harmadik füzet is jelent meg e czím alatt: A magyar helyesírás rendszere a legújabb miniszteri rendelet alapján, szerkesztette Dr. Hunyady József tanár. Arad, 1903. Ingusz és fia. Ára 40 fillér.

** II. (1890.) 203 taggal, III. (1891.) 352 t., IV. (1892.) 272 t., V. (1894.) 311 t., VI. (1897.) 402 t., VII. (1900.) 458 t., VIII. (1903.) kb. 650 t. — A *Mittelschultag*-ok eddigi működéséről jól tájékoztató és összefoglaló cikket írt Hergel igazgató a «*Mitteilungen des Vereines deutscher Mittelschullehrer in Nordböhmen*» czimű folyóiratnak 1903 márczius 1. számában.

intensív és az iskola szempontjából a legkisebb apróságot sem kicsinylő munkát, melyet ilyenkor napokon délelőtt és délután át összes ülésekben és a szakosztályokban tömeges részvétel mellett végeznek, a minnek tekintélyét és eredményét emeli még az, hogy a miniszteriumnak képviselője, a főigazgatók, egyetemi tanárok stb. lankadatlan kitartással követik az előadásokat és tárgyalásokat. Élvezet volt látni, hogy a középiskolai ügyosztály odaát népszerű vezetője nem egyszer szorgalmasan jegyeztetett, előadás után vagy előtt szóba állt az előadókkal, sőt alkalmilag a vitában is részt vett, a tanárok javára emelvén fel szavát.

Egy-egy Mittelschultag tárgyalásait az «Österreichische Mittelschule» cz. folyóirat szokta közölni, majd önálló jelentésben is közreadják.* A mostani gyűlésről a következőkben röviden, saját feljegyzéseink alapján számolunk be. Az összes ülésekben a következő előadásokat tartották: 1. *A működési pótléknak (Aktivitätszulage) beszámítása a nyugdíjba.* Ez a pótlék t. i. csak a működés tartamára szól, de a kormány nem idegenkedik attól, hogy egyelőre legalább alsó fokozatát a nyugdíjba is beszámítsa. 2. *A középiskolai tanárnak tudományos, didaktikai és társadalmi feladatai* (Dr. Jerusalem — Bécs). Ebből a magvas és magas színvonalon álló előadásból közlöm a következő eszméket: a középiskolai tanár tudományos munkája legyen receptív és productív. A bölcsészeti kar az eddiginél behatóbban foglalkozzék a jövődő tanár feladataival; a tudom. követelményeket a tanárképzésben nem szabad leszállítani. A középiskolában arra kell a tanulót képesíteni, hogy majdan önállóan tudjon dolgozni. Ha azt kérdezik tőlem, hogyan válik valakiből jó tanár, azt felelem: *tudással és akarattal!* A tanárookra nem szabad *egy* határozott módszert rákényszeríteni, mert számtalan módszerrel lehet czélt érni. (Helyeslés). A tanároknak intenzívebb pedagógiai kiképzését a próbaév mellett az egyetem is előmozdíthatná, a hol kiváló középiskolai tanárok előadásokat tarthatnának. Hogy a tanár társadalmi feladatainak megfelelőhessen, szükséges volna a tanulóknak idejében való kiselejtezése és más pályákra való terelése (a mint azt nálunk a legújabbban megjelent és a tanulók évvégi osztályozására vonatkozó, nagy port felvert 12.671. sz. min. rendelet tervezi). A szülőket is fel kell világosítani a középiskola hivatásáról és a tanulókat olyan szellemmel eltölteni, mely őket a köz javára való munkálkodásra képesítse és buzdítsa. —

* Ilyen a *Bericht über den VII. deutsch-österreichischen Mittelschultag*. Nach den stenographischen Protokollen im Auszuge mitgeteilt vom Geschäftsführer Prof. F. Hoppe (Wien 1900, 102. lap).

3. *A középiskolai katolikus hitoktatók anyagi helyzete*: a megelőző szolgálati éveknél az ötödéves pótlékok és a nyugdíj javára való igazságosabb beszámítását sürgeti, a mit egy pótló-indítvány értelmében a többi felekezeti hitoktatói és a helyettes tanárok részére is elfogadtak. — 4. *Legyen-e érettségi vizsgálat?* (Dr. Smolle — Bécs). Mint-hogy ez a tárgy nálunk is napirenden van, tanulságos tudomásul venni, hogy az előadó a következő tételket állítja fel: Az érettségi fentartandó, de ne fadjon sem egyoldalú ellenőrzésévé az ismereteknek, sem eszközzé a tanárok megbíráására; a közönség és a tanulók panaszaival túlzottak, mert humánus tanárok és méltányos elnökök (a kiknek a kritikából bőven juttat) alatt a vizsga komoly lesz és legyen is, de nem rettenetes; az írásbeli vizsgálatok könnyítendő, (főleg a régi nyelvekben és a mennyiségtanban), a dispenczió elve megvalósítandó; «a mi érettségi-vizsgálati utasításunk oly kitűnő s oly humánus szellemben van tartva, hogy csak helyes értelemben való végrehajtását kell kívánnunk». Többek hozzászólása után a közgyűlés az érettségi fentartása mellett nyilatkozott, de a dispenczió és kompenzáció elvét elvetette.* — 5. *A középiskolai tanárok nyugdíj-ügye*. — 6. *A középiskolai tanárok fegyelmi eljárása*: egy megfelelő utasításnak kibocsátását sürgeti. Érdekes volt a középiskolai ügyosztály vezetőjének, dr. Huemer udv. tanácsosnak hozzászólása, a ki kijelentette, hogy mint a közgyűlés tagja nem ellenzi ugyan az előadó tételét, mint a minisztérium képviselője kénytelen azonban hangsúlyozni, hogy egy fegyelmi törvénynek megteremtésére a hatóságoknak tapasztalatokra van szüksége. Nem akarom önöket arra buzdítani, mondta általános derűtség között a szónok, hogy e tekintetben a jövőben több anyagot nyújtsanak nekünk, de arra kérem, ne kívánjanak ilyen törvényt, nehogy a mai állapot rosszabbra forduljon. Nem kímélhetem meg a tanárságot attól a szemrehányástól, hogy a tanügyi hatósághoz intézett beadványaik gyakran olyanok, hogy önmagukkal szemben kell, hogy az önök pártját fogjam. — 7. *A tanároknak előléptetése és kitüntetései*: az egész vonalon az előléptetés fokozását, a rendkívüli érdemek elismerését és a többi hivatalnoki kategóriákkal, címekkel és kitüntetésekkel való arányos elbánást hangsúlyozza; ne higgye senki, hogy a középiskolai tanár, mihelyt fizetése rendben van, közömbösen viselkedik rang, cím és kitüntetés iránt. — 8. *A középiskolai tanárok anyagi helyzete* (két előadó): a legkisebb részletekre kiterjedő alapos és megokolt előterjesztés a fize-

* Ezzel a fontos pedagógiai és társadalmi témával foglalkozik, a felolvasással kapcsolatban a Neue Freie Presse április 10. vezércikkje.

tésnek újabb, méltányos és a mi tervezetünket is jóval felülmúló rendezésére; a részletes követelések három pontban foglalhatók össze: a) a próbaéves jelöltek és helyettes tanárok végleges kinevezése, b) a fizetésnek igazságos és az álláshoz mért rendezése, c) nyílt minősítés és szolgálati pragmatika. A tételeket és indítványokat felterjesztik a közoktatásügyi minisztériumnak.

Az összes üléseken kívül még a következő hat szakosztályban tartottak előadásokat és vitákat: 1. *Történelmi-földrajzi szakosztály*: A történelmi és földrajzi tananyagnak felosztása a középiskolákban. Isztria és Dalmácia jelentősége a klasszikus oktatásban. Az idegen tulajdonneveknek írása és kiejtése a történelmi tanításban. — 2. *Nyelvészeti szakosztály*: Lélektani megjegyzések az iskolai olvasmányhoz. A magánolvasmány a klasszikus nyelvekben. A mondának értéke a tanításban. Írásbeli latin dolgozatok a harmadik és negyedik osztályban. — 3. *Pedagógiai szakosztály*: A felsőbb oktatásnak és pedagógiának történelméhez Ausztriában (Wotke). A normális tanszerátalány és felszerelés (melyet még 1878-ban évi 880 K.-ban állapítottak meg, megkészszerzendő). A konviktusi intézménynek fejlődése 1900 óta, egy nevelési tervnek bemutatása. — 4. *Physikai szakosztály*: Egyetemes készülék a folyadékok elektrolýsisének bemutatására (kísérletekkel). Gyakorlati természettudományi tanítás (kísérletekkel). Új physikai szemléltető eszközöknek bemutatása (kísérletekkel). Természettudományi vetített képeknek bemutatása és magyarázata az Epidiaszkop segítségével (Zeiss — Bécs). Terv és javaslat a tanulók physikai gyakorlataira. Kísérletek a hangtan köréből: hanglétrák, akkordok (Steiner őrnagy). — 5. *Menyiségtani szakosztály*: Lélektani térérzés és elméleti geometria. — 6. *Testnevelési és iskolaegészségügyi szakosztály**: Ifjúsági játékok bemutatása. A testi nevelés jelene és jövője (Kemény). Az ifjúsági játékok modern kifejlesztésének alapvonalai (dr. Petak).

Ime az ép oly gazdag, mint változatos tárgysorozat, melyben ki-ki legjobb tudását igyekezett érvényesíteni. Az előadásokat és felszólalásokat csaknem kivétel nélkül komoly munka és alapos tájékozottság jellemezték, önérzetes férfias hang, mely jóllehet mérsékelt, helyenként az erősebb akcentusoktól sem riadt vissza és a fennálló visszás és méltánytalan állapotokat a gyakorlatból vett példákkal igazolta és élénkítette. Nyilván erre célzott a «Die Zeit», a mikor utalva arra, hogy ez a gyűlés a társadalmi és anyagi kérdések jelében folyt

* Erről a «Tornaügy» április 15. számában megjelent *Bécsi levél* számol be.

le, ezt írja: «A tanárságon az elkeseredésnek egy neme vett erőt, mely ártalmára van mind az iskolának, mind az ifjuságnak». A bécsi sajtó különben is a legnagyobb figyelemmel kísérte a tanároknak munkáját s nemcsak részletes és szakszerű tudósításokban számolt be róla, hanem a tanárok iránt érzett rokonszenvének is ismételve kifejezést adott. A Neue Freie Presse pl. így ír: «A 8. Mittelschultag tárgyalásai a becses kezdeményezéseknek gazdag sorozatával beigazolták, hogy középiskolai tanáraink tehetséggel és tudással, pedagógiai érzékkel és az iskolának szeretetével rendelkeznek. A szülők megnyugvással bízhatják rájuk fiaikat, az ifjúság pedig boldognak érezheti magát, hogy kiképzését, szellemének fejlődését és lelkének nevelését ilyen férfiak vezetik. A német tanári karnak virága az, mely ezen alkalommal tanúságot tett duzzadó életképességéről». Szép és megérdemelt bizonyítvány ez s nagyon alkalmas arra, hogy az állami gépezet egyik legfontosabb karát öntudattal és becsvágygyal töltsel és annak tekintélyét és elismerését a közönség és a hatóság részéről biztosítsa és fokozza.

II.

A *tanszerkiállítás*, melyen az orsz. középiskolai tanáregyesület hivatalosan is képviselve volt, vasárnap április 5-én nyitotta meg dr. *Hartel* osztrák közokt. miniszter az Österreichisches Museum für Kunst und Industrie palotájában, a melynek földszintjén és I. emeletén voltak 15 csoportban, áttekinthetően és festői rendben a kiállított tárgyak elhelyezve. Jegyezzük meg, hogy az osztrák tanárok a természettudományi és földrajzi szemléltető eszközökből már 1894-ben is rendeztek kiállítást. A miniszter megnyitójában kiemelte, hogy a modern tanítás, ellentétben az előző kor obstrukciójával, joggal fektet akkora súlyt a szemléltetésre, melynek célja a megfigyelés, nem pedig a szórakoztatás. A mintaszerű katalógus* csoportok szerint sorolja fel több mint 3000 számban az anyagot és külön szakszerű bevezetéssel szolgál a következő 15 csoport mindegyikéhez: 1. kath. vallásban, 2. evang., 3. israhel. vallásban, 4. klassz. nyelvek, 5. német nyelv, 6. modern nyelvek, 7. földrajz, 8. történet, 9. mennyiségtan és ábr. geometria, 10. physika, 11. természetrajz, 12. vegytan, 13. kísér-

* *Katalog der Ausstellung neuerer Lehr- und Anschauungsmittel für den Unterricht an den Mittelschulen* (Fromme Wien, XII+159. lap). — A látogatók száma az első héten elérvén a 7000-et, a katalógusnak második kiadása vált szükségessé.

leti lélektan, 14. fali diszítványok, 15. rajz. Ezek közül a 7., 13—15. csoportot kelt különös figyelmet. Feltűnő, hogy a testgyakorlás tanszerei hiányoznak; ennek egy külön kis kiállítással igyekeztek valahogy eleget tenni.

Hogy ez a kiállítás milyen népszerű, bizonyítja az a körülmény, hogy állandóan nagy közönség látogatja, köztük számos katonatiszt, nyilván a bécsi és környékbeli katonai tan- és nevelőintézetek tanárai, a kik nagy buzgalommal tanulmányozzák a kiállított tanszereket. Ugyanezt állíthatni több magyar tanférfiúról, a kiket a kiállítás híre vonzott Bécsbe. Minthogy remélhető, hogy ezek szakok szerint fogják majd ismertetni az anyagot,* itt beérhetjük azzal az egyetemes benyomással és itélettel, hogy a kiállítás az osztrák középiskolának és tanárainak nagy erkölcsi sikert biztosít, melyből az ipar is kiveheti részét, jóllehet egyes csoportokban (pl. physika) túlyomó a külföldi gyártmány.

Reám a szép és festői kiállítás még egy negativ tanulsággal is járt: azzal, hogy a minden áron való szemléltetés helyenként már kezd túltengeni s mintegy meddő elaprózássá, hogy ne mondjam szórakoztató játékká fajul. Ilyesmivel főleg a német nyelv és irodalom csoportjában találkoztam, pl.: Karte su Goethes Reisen und Schillers Flucht. Idealer Situationsplan zu Goethes «Hermann und Dorothea». Hát még a nyelvtani fali táblák, a hol egyik ezt a szabályt szemlélteti: «Welches Haus steht *am* (és *auf dem*) Berge?» Három másik a főneveknek neveit ábrázolja: felül egy-egy színes kép a következő elmés mondatok illusztrálására «Der Gast bringt auf dem Arme einen Hasen. In der Nacht bleibt die Geiss in der Hütte. Die Lämmer und Schafe machen neugierige Augen», alul pedig az illető főneveknek ragozásával találkozunk.

Teljes elismerésünkre érdemesek a kiállítással kapcsolatban részben ott, részben a bécsi középiskolákban rendezett nagyszámú demonstráló előadások,** melyek nem csupán a szakférfiaknak szólnak, hanem a közönségnek igényeit is szem előtt tartják és a melyek a tanárok munkásságának és becsvágyának újabb bizonyítékai.

*

Futólagos és hiányos ismertetésemet azzal az őszinte beismeréssel fejezem be, hogy osztrák kartársainknak tanácskozásai és kiállít-

* Egy ilyen szakismertetés máris megjelent a bécsi «Die Zeit» április 15. tanügyi mellékletén: Die Anschauung im altklassischen und geschichtlichen Unterricht von Dr. A. Stein.

** Felsorolva a «Tanáregyesületi Közlöny» f. é. 545—6. lapján.

tásuk sok erkölcsi és pedagógiai tanulssággal volt reám és a személyes érintkezés is kellemes és kedves nyomokat hagyott hátra. Hallom, hogy egyik napilapunkban «több vidéki tanár» óvást emel kirándulásunk ellen és azt kérdezi, hogy a magyar tanárok mit keresnek Bécsben? Én azt hiszem, hogy ha a magyar tanár Párisba, Berlinbe vagy akár Chikágóba utazik, hogy tapasztalatokat gyűjtsön és látóköreit bővítse, ez ép oly személyes ügy, mely senki másra nem tartozik, mint ha Bécsbe megy. Ne keverjük tehát a politikát, mely sok jó dolgot megront, a pedagógiába, hanem szívleljük meg a költőszavait: Wozu in die Ferne schweifen, ist das Gute auch so nah! Tanuljunk, a kitől lehet és mutassuk meg, hogy tőlünk is lehet tanulni!

hf.

IRODALOM.

Egyetemes Irodalomtörténet, szerkeszti: *Heinrich Gusztáv*. I. kötet. Ókori keleti népek és hellének. 40 műmelléklettel és 238 szöveggel. A vallás- és közoktatási m. kir. miniszter támogatásával. Budapest, 1903, Franklin-Társulat kiadása. XX. 742. lap.

Polyhistorok, kiknek sorát a magyar művelődésben Apáczai Cseri János nyitotta meg s kik közül a végső — már a mi napjainkban — a jó Brassai Sámuel volt, nincsenek többé. Koruk lejárt, még pedig tulajdonképen elég régen, már Brassai születése előtt, mintegy száz esztendeje, mert azóta a szaktudományok mindegyike a mesebeli hét mérföldes lépésekkel haladt előre.

Ki is tudhatna ma egymaga minden tudományt, sőt csak egyet is minden részletében? A polyhistorok szerepét átvették a vállvetett-közös munka útján megszülető lexikonok, előállott a tudományok eredményeinek összegezésében az encyclopædiák szerepe: sőt előállott a szüksége annak, hogy egy-egy tudományág keretében olyan összefoglaló munkák keletkezzenek, melyeknek minden egyes részletét az a tudós írja, ki beható tanulmányok, lelkiismeretes foglalkozás alapján legjobban ismeri az illető tudományágnak szóban forgó kérdéseit. Mert ha a polyhistorok lehetősége megszűnt is, viszont a tudományok iránti érdeklődés az iskolázás nyomán sokkal általánosabbá lett s ma minden művelt ember érdeklődik minden tudománynak főbb kérdései iránt s minden művelt ember keresi, hol értesülhetne legegyszerűbben s mégis a tévedések